

Самотей О. А.,

Студент 3 курсу, спеціальність «Право»

Одеського Національного Університету ім. І.І. Мечникова

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Нігреєва О.О.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЮРИСДИКЦІЇ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ ЩОДО ЗЛОЧИНУ АГРЕСІЇ

Сучасні міжнародні правовідносини характеризуються посиленням конфліктних ситуацій та порушенням фундаментальних принципів міжнародного права. На цьому тлі питання відповідальності за злочин агресії набуває особливої значущості. В умовах глобальної нестабільності, коли акти агресії стають системними і масштабними, посилюється роль Міжнародного

кримінального суду (далі – МКС) як інституції, що забезпечує відповідальність за найтяжчі злочини проти людства.

Дослідження юрисдикції МКС щодо злочину агресії має значний вплив на розвиток міжнародного публічного права, оскільки сприяє уточненню правових підстав для притягнення до відповідальності осіб, які беруть участь у плануванні чи реалізації актів агресії. Беручи до уваги, що злочин агресії є одним із найтяжчих порушень норм міжнародного права, його криміналізація та регулювання механізмів юрисдикції сприяють посиленню захисту основоположних принципів мирного співіснування держав. Крім того, аналіз практики МКС допомагає виявити прогалини у існуючих нормативних актах та запропонувати шляхи їх усунення. Таким чином, ця тема є не лише суто науковою, але й практичною, оскільки її результати можуть бути використані для удосконалення міжнародно-правових інструментів, які забезпечують захист прав людини та держав у періоди загострення протиріч.

Метою доповіді є аналіз юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо злочину агресії, його правових основ та практичних механізмів реалізації у контексті сучасних міжнародних відносин. Особлива увага приділяється виявленню проблемних аспектів застосування юрисдикції МКС, а також розробці пропозицій щодо їх подолання для забезпечення ефективного функціонування інституту кримінальної відповідальності за акти агресії як важливого інструменту міжнародного публічного права.

Юрисдикція МКС у сфері злочину агресії регулюється статтями 8 біс та 15 біс, викладених у Поправках до Римського статуту Міжнародного кримінального суду щодо злочину агресії. Ці положення стали результатом довготривалих переговорів та політичних компромісів країн-членів, однак ще багато залишається зробити для того, щоб юрисдикцію МКС застосовували на практиці [1, с. 69]. Згідно з положеннями Статуту, злочин агресії визначається як планування, підготовка, ініціювання чи проведення акта агресії, що становить явне порушення Уставу ООН [2, ст.8 *bis*]. Беручи до уваги, що акт

агресії є комплексним поняттям, його визначення базується на резолюції Генеральної Асамблеї ООН 3314 (XXIX), яка надає конкретні приклади таких дій, зокрема вторгнення або напад на територію іншої держави.

Водночас, юрисдикція МКС має ряд специфічних обмежень. По-перше, Суд має право розглядати справи лише щодо держав-учасниць Римського статуту, які ратифікували положення про злочин агресії. По-друге, Суд не може втручатися у справи, пов'язані з актами агресії між державами, одна з яких не є учасницею Статуту. Нарешті, Римський статут передбачає, що Суд може вчиняти переслідування лише за умови, що внутрішні механізми країни не здійснюють розслідування або не мають наміру проводити його неупристрасно.

Слід враховувати, що визначення злочину агресії, як і механізм притягнення до відповідальності за цей злочин, є одними із найскладніших елементів міжнародного кримінального права через політичний контекст. Кваліфікація дій як актів агресії часто стикається з проблемою визначення суб'єктів правопорушень. Саме тому механізм застосування юрисдикції МКС потребує детального аналізу з точки зору визначення складних питань та засобів їх вирішення. До проблемних питань юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо злочину агресії можна віднести політичний вплив на юрисдикцію Суду, визначення злочину агресії та взаємодія з національними судами.

Одним із ключових проблемних питань є політичний вплив на діяльність МКС. З огляду на те, що злочин агресії безпосередньо стосується державних інтересів, деякі країни, зокрема США, росія та Китай, не є учасниками Римського статуту. Це створює ситуацію, коли МКС не має офіційної можливості втручатися у справи, пов'язані з актами агресії цих держав. Наприклад, ситуація в Україні, де з 2014 року спостерігається масштабна агресія Російської Федерації, демонструє обмеженість юрисдикції Суду через відсутність участі РФ у Статуті. Сьогодні спостерігається певна «девальвація» злочину агресії у порівнянні з серединою ХХ століття [3, с. 253], цьому сприяє

неефективна діяльність Ради Безпеки ООН та слабкість інших глобальних та регіональних безпекових інструментів. Для виправлення цієї ситуації доцільно застосовувати альтернативні підходи, наприклад створення гібридних судових механізмів з участю як міжнародних, так і національних суддів, що дозволило б забезпечити ефективне правосуддя за умови дотримання принципів незалежності. Одним з таких підходів є і створення міжнародного трибуналу, утвореного на підставі багатостороннього міжнародного договору [4, с. 30].

Іншим складним питанням є визначення самого злочину агресії, а глибинний його розгляд дає змогу зробити висновок про незавершеність цього процесу [5, с. 376]. Незважаючи на існуючі критерії, практика показує, що інтерпретація актів агресії часто залежить від контексту та політичних обставин. Водночас, відсутність чітких стандартів оцінки може призвести до суб'єктивізації правозастосування. Шляхом вирішення цієї проблеми може стати розробка додаткових методичних рекомендацій для суддів МКС, які б деталізували критерії класифікації актів агресії. Крім того, важливо активізувати роль міжнародних експертних груп, які могли б надавати незалежні заключення щодо конкретних ситуацій.

Ще однією проблемою є взаємодія МКС з національними судами. Згідно з принципом доповнюваності, МКС може втручатися лише за умови неефективності національних механізмів. Однак у багатьох випадках національні суди не мають достатньої експертизи або ресурсів для розслідування злочинів агресії. Для вирішення цього питання пропонується створення спеціальних програм технічної допомоги для національних судів, які б сприяли підвищенню їх потенціалу у справах, пов'язаних із злочинами агресії. Також важливим є розробка механізмів координації між МКС та національними органами правосуддя.

Отже, юрисдикція Міжнародного кримінального суду щодо злочину агресії є важливим інструментом забезпечення міжнародного правопорядку та стратегічним завданням для міжнародного співтовариства. Однак її реалізація

стикається з рядом проблем, серед яких політичний вплив, труднощі визначення злочину агресії та недостатня взаємодія з національними судами. Для подолання цих перешкод необхідно активізувати роль міжнародних організацій, удосконалити методологічні підходи до класифікації актів агресії та посилити технічну підтримку національних судів. Аналіз юрисдикційних компетенцій МКС у цій сфері є актуальним завданням для вітчизняної наукової думки, що має трансформуватися у конкретні рекомендації для вдосконалення норм міжнародного кримінального права на тлі російської агресії проти України.

Література:

1. Антонович М. М. Юрисдикція Міжнародного кримінального суду щодо злочину агресії. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2017. Т. 193. С. 67–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAun_2017_193_15 (дата звернення: 26.10.2025).
2. Поправки до Римського статуту Міжнародного кримінального суду щодо злочину агресії. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004-10#n2 (дата звернення: 06.10.2025).
3. Гутник В. В. Міжнародний кримінальний суд: сучасні проблеми та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Право*. 2024. Т. 3. Вип. 81. С. 245–250. DOI <https://doi.org/10.24144/23073322.2024.81.3.37> (дата звернення: 26.10.2025).
4. Скрильник О. О., Єрмак О. О. Відповідальність за злочин агресії на території України за міжнародним правом. *Журнал східноєвропейського права*. 2023. № 106. С. 26–31. URL: https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/13256/1/skrylnyk_yermak_106%20%281%29.pdf (дата звернення: 26.10.2025).
5. Плахотнюк Н. В., Іржова М. А. Юрисдикція Міжнародного кримінального суду щодо злочину агресії. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 3. С. 374–378. DOI: 10.36695/2219-5521.3.2020.69 (дата звернення: 26.10.2025).